

Новікова О. Ф. – Донецьк : ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.

5. Тихомиров П. П. Методологические основы оценки экономических потерь от заболеваемости населения / П. П. Тихомиров, Т. М. Тихомирова // Экономика природопользования. – 2001. – № 6. – С. 2–15.

Надійшла 11.04.2011

УДК 631.115

М. В. ПЕТЕР

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОБСЛУГОВУЮЧА КООПЕРАЦІЯ В СТОП-СТАГНАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті розглянуті питання, пов'язані з необхідністю розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та проблемами щодо управління кооперативом..

The article deals with issues related to the necessity of agricultural service cooperatives, cooperative management of problems, the basic economic principles, nature and purposes of the service cooperative, as well as his organizational and economic basis.

Ключові слова: сільське господарство, обслуговуюча кооперація, кооперативна теорія, стагнація сільського господарства, принципи, управління.

Організація Об'єднаних Націй оголосила 2012 рік Міжнародним роком кооперації, щоб привернути увагу до основних проблем і заохотити до дій. Кооперативний сектор у світі налічує 800 млн членів у 100 країнах і приблизно 100 млн робочих місць. Обсяг охоплення людей кооперацією демонструють такі приклади:

- під егідою Світової ради кредитних спілок 49000 кредитних спілок, які обслуговують 177 млн членів у 96 країнах, 4200 банків Європейської асоціації кооперативних банків обслуговують 149 млн клієнтів;

- сільськогосподарські кооперативи виробляють 80–99% молока в Норвегії, Новій Зеландії та Сполучених Штатах Америки; 71% рибної промисловості в Республіці Корея та 40% сільського господарства в Бразилії належать кооперативам;

- електропостачальні обслуговуючі кооперативи відіграють ключову роль у сільській місцевості. У Бангладеші сільські електропостачальні кооперативи обслуговують 28 млн людей. У США 900 сільських електропостачальних кооперативів обслуговують 37 млн людей і володіють половиною електричних розподільних ліній у країні [1]. Подібного, на жаль, не скажеш про Україну.

Багато українських сільськогосподарських підприємств виявилися не готовими до активної поведінки на ринку. Причиною тому є невміння власників і менеджерів таких підприємств швидко реагувати на зміну ринкової ситуації та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення комплексного розвитку та використання можливостей обслуговуючої кооперації.

Дану проблематику розглядали у своїх працях такі українські вчені, як Збарський В.К., Зіновчук В.В., Гончаренко В.В., Горьовий В.П., Гриценко М.П., Жук В.М., Корінець Р.Я., Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Лузан Ю.Я., Малік М.Й., Могильний О.М., Месель-Веселяк В.Я., Молдаван Л.В., Пулім В.А., Саблук П.Т., Туган-Барановський М.І., Чаянов О.В., Шиндирук І.П., Шпикуляк О.Г. та ін.. Вони досить ґрунтовно досліджували питання теорії та методології формування системи кооперативної діяльності, розробили основні положення економічного механізму управління на макро- та мікрорівнях, вирішили ряд практичних питань, що стосуються зокрема створення сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, внутрішніх економічних взаємовідносин в кооперативах. ХХІ століття диктує нові умови та форми господарювання. Відбувається подальший розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, що й спричинило написання даної роботи.

Ціль. Показати роль обслуговуючої кооперації у відновленні сільського господарства, проаналізувати процес становлення обслуговуючої кооперації, виявити основні проблеми та визначити перспективні напрями розвитку обслуговуючих кооперативів в Україні.

Результати дослідження. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація виникла як засіб допомоги дрібним і середнім підприємствам, фермерським господарствам які діють в сфері сільськогосподарського виробництва.

В Україні кооперативна форма організації підприємницької діяльності в АПК перебуває в кризовому стані. Старі принципи організації такої діяльності не здатні забезпечити належних результатів господарювання, а нові гальмуються загальною кризою в країні та низьким рівнем розвитку ринкової інфраструктури в АПК.

Але, незважаючи на це, обслуговуючі кооперативи мають велику перспективу у відродженні сільськогосподарського виробництва в Україні. У зв'язку з наявністю різних форм господарювання, подібнення господарюючих суб'єктів, вони можуть вирішити багато проблем, з якими нині

стикаються сільськогосподарські товаровиробники. Ця форма діяльності сприяє підвищенню доходів виробників сільськогосподарської продукції, посилює їхні позиції на сільськогосподарському ринку. І допоки основна частина фермерів це не зрозуміє і не буде кооперуватися між собою, стагнація сільського господарства України буде мати місце і надалі. Але розуміння цієї залежності – це ще не вирішення ситуації, тому що процес створення кооперативу не є найскладнішим у його становленні. Важливе його функціонування, вміння ним успішно управляти та подальше його розширення.

У процесі дослідження теоретичних і правових питань щодо обслуговуючої кооперації встановлено, що основними факторами, які спонукають сільськогосподарських товаровиробників кооперуватися, є наступні:

- економічна вигідність участі у великих за обсягом ділових операціях, можливість формування великих партій сільськогосподарської продукції та підвищення її ринкової сили;
- можливість отримувати прибутки не тільки від виробництва проміжної, а і кінцевої сільськогосподарської продукції в інших сферах агробізнесу (переробка, зберігання, сумісне використання техніки);
- вихід на ринки збуту (в т.ч. закордонні), постачання та послуг;
- участь у великомасштабному бізнесі, об'єднуючись в кооперативні спілки;
- рівноправне партнерство в конкурентному ринковому середовищі;
- вплив на ціни шляхом формування великих партій продукції та застосування сучасних маркетингових методів і технологій;
- контроль каналів збуту своєї продукції і матеріально-технічного постачання.

Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – це ефективний засіб для спільного вирішення існуючих в Україні проблем, зв'язаних із сільським господарством, особливо для фермерських та особистих селянських господарств, які вони не можуть вирішити поодиночі. Уряд України розвиток аграрного сектора економіки пов'язує з розвитком сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 року № 219-р затверджений план організаційних заходів щодо сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та забезпечення доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринок аграрної продукції [2]. Ці заходи пов'язані з тим, що за якістю і об'ємами послуг діючі в Україні обслуговуючі кооперативи не задовільняють зростаючих потреб дрібнотоварних виробників. Кабінетом Міністрів розроблена цільова програма розвитку обслуговуючих кооперативів, яка сприятиме реалізації євроінтеграційних планів України, підвищенню ефективності виробництва, розвитку конкурентного середовища, удосконаленню регіональних стратегій, створенню сотень тисяч додаткових робочих місць в сільській місцевості (а, значить, зменшення масової бідності селян та підвищення їх матеріального становища), соціальній інтеграції.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив працює відповідно до наступних принципів кооперативної теорії, наведених у формулюванні Міжнародного кооперативного альянсу:

- його члени – це сільськогосподарські товаровиробники, які користуються послугами кооперативу, одночасно є клієнтами та власниками кооперативу;
- членство в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі відкрите та добровільне: будь-який сільськогосподарський товаровиробник, який бажає вступити до кооперативу та отримувати його послуги, визнає статут та правила, може бути прийнятий до нього;
- послуги надаються виключно його членам;
- члени пов'язані з кооперативом зобов'язаннями щодо ведення діяльності (реалізувати продукцію або купувати матеріально-технічні засоби через кооператив);
- члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу повинні робити пайові внески пропорційно до обсягів діяльності з кооперативом. Пайовий внесок є участю у фінансуванні кооперативу, у формуванні його власних фондів. Пай – це власність члена кооперативу, яка повертається йому за номінальною вартістю, коли він виходить з кооперативу;
- результати річної діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу розподіляються серед його членів у формі кооперативних виплат пропорційно участі в економічній діяльності кооперативу.

Діяльність обслуговуючого кооперативу ставить за мету задоволення потреб господарств-членів. Кооператив може займатися одним або кількома видами діяльності:

1. Надання допомоги товаровиробникам у здійсненні виробничої діяльності.

2. постачання матеріально-технічних засобів: забезпечення членів кооперативу паливом, запчастинами, мінеральними добривами, насінням, хімічними препаратами, ветеринарними препаратами, комбікормами та іншими засобами виробництва, які їм необхідні для власної господарської діяльності.

Метою цього виду діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є зменшення витрат його членів на придбання матеріально-технічних ресурсів та забезпечення необхідними товарами кращої якості за нижчими цінами (це можливо тому, що кооперативи на основі замовлень, наданих членами кооперативу, закуповують необхідні обсяги товарів за оптовою ціною безпосередньо у виробників або великих дистриб'юторів та надають їх його членам за первинною вартістю без посередницьких націнок).

3. Зберігання продукції членів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, яку потім член може забрати з кооперативу або реалізувати через кооператив чи самостійно.

4. Переробка продукції членів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, яку потім член кооперативу може забрати з кооперативу або реалізувати через кооператив чи самостійно;

5. Збут: продаж сільськогосподарської продукції (або переробленої продукції) членів кооперативу від їх імені.

Метою цього виду діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є збільшення прибутковості господарств-членів через отримання найбільшої можливої ціни за одиницю продукції, що реалізується через кооператив (це стає можливим завдяки тому, що кооператив має наступні можливості: він може збирати значні обсяги продукції за рахунок поставок від членів кооперативу та може реалізовувати великі партії за більш високою ціною, уникаючи посередників);

6. Послуги з механізації: проведення механізаторських робіт, таких як обробіток землі, збирання урожаю, внесення добрив з використанням кооперативного обладнання в господарствах-членах.

7. Ремонт обладнання.

8. Ветеринарні послуги та послуги з осіменіння.

9. Інші види послуг, необхідні членам для власної господарської діяльності.

Метою цих видів діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є зменшення витрат членів та надання їм всіх необхідних послуг найкращої якості за цінами, нижчими запропонованих комерційними структурами (це можливо завдяки тому, що кооператив, збираючи внески членів, може придбати необхідне обладнання та наймати відповідних спеціалістів для надання цих послуг за початковою вартістю) [3].

Крім того, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може забезпечувати своїх членів консультативно-інформаційними послугами, а також організувати навчання, але все це є лише допоміжними послугами на доповнення до його основної діяльності.

Чим детальніше будуть вивчені переваги кооперативних організацій, тим більше вигоди їх члени отримуватимуть зі своїх кооперативів. Поширення кооперативного руху шляхом створення кооперативних об'єднань місцевого, регіонального і міжнародного рівня будуть практичним підтвердженням цих переваг.

Кооперативні об'єднання повинні дотримуватися названих принципів у процесі усієї своєї діяльності. В міру розвитку кооперативного руху і накопичення практичного досвіду дані принципи можуть бути дороблені й доповнені, але вони не повинні порушувати сутності й переваг кооперативного співробітництва.

Унікальність кооперативної форми підприємства насамперед обумовлюється його системою управління, тобто сукупністю взаємопов'язаних інстанцій, що управляють цією організацією, кожна з яких виконує свою особливу функцію, але разом вони діють як єдине ціле.

У системі управління сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами закладені певні механізми, які є зрозумілими, яким довіряють, на які покладаються ті, хто кооперується, і які виправдовують їх очікування, забезпечуючи досягнення мети кооперації.

Формування управлінських механізмів в діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах на демократичних засадах є головним не тільки тому, що демократичне управління – це елемент кооперативної ідеології, яка надає пріоритетне значення людині, а не капіталу, але і тому, що це головна запорука ефективної економічної діяльності.

Досвід існуючих кооперативів в Україні свідчить, що демократичне управління часто невірно реалізується на практиці. Припускається багато помилок у формуванні управлінських механізмів в діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах, в організації їх діяльності, що стримує їх подальший розвиток.

Незадовільне формування управлінських механізмів в діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах, що діють в Україні, часто пояснюється відсутністю досвіду у його членів. Як правило, вони не уявляють як брати участь в управлінні. Для того, щоб кооперативна система розвивалася, була життєздатною і процвітаючою, необхідно приділяти велику увагу навчанню як членів кооперативу (дійсних і майбутніх, так як всі члени кооперативу беруть участь в його управлінні), так і його співробітників. Потрібно більше інвестувати в людей, з яких складається кооператив. Директори, менеджери, консультанти та члени кооперативу повинні отримати підготовку, необхідну для вирішення питань співробітництва в сучасному економічному просторі. Інакше вони не будуть ні в повному об'ємі розуміти доступні варіанти діяльності, ані вміти аналізувати їх, і відповідно, приймати обґрунтовані рішення.

Тому значна роль у становленні і діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів повинна відводитися підготовці спеціалістів з кооперації. Наприклад, в Таврійському Державному агротехнологічному університеті на спеціальності «Економіка підприємств» протягом останніх 12 років викладаються курси «Теоретичні та правові аспекти сільськогосподарської обслуговуючої кооперації», «Організація діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів», «Облік і податки в обслуговуючих кооперативах», «Маркетинг в обслуговуючих сферах». Викладачі університету беруть безпосередню участь в організації створення кооперативів, проводять роз'яснювальну роботу про переваги

обслуговуючої кооперації, організаційно-економічні принципи побудови, організації в них маркетингової діяльності. На кафедрах університету підготовлені необхідні навчально-методичні комплекси та програми з цих курсів. Думаю, що варто й іншим аграрним закладам освіти підтримати цю ініціативу.

Висновки

1. Світовий і вітчизняний досвід говорить, що навіть дрібні сільгоспвиробники, які мають невеликий виробничо-економічний потенціал, об'єднуючись разом, можуть створювати впливову економічну силу, яка здатна вирішувати їх загальні проблеми.

2. Принципи діяльності обслуговуючих кооперативів та можливості, які надає обслуговуюча кооперація сільськогосподарським товаровиробникам у їх ринковій діяльності, дозволяють отримувати прибуток не тільки від сільськогосподарського виробництва, а й від подальших стадій руху виробленої ними продукції; брати участь у масштабному бізнесі, використовуючи професійний менеджмент; контролювати канали збуту своєї продукції та матеріально-технічного постачання; впливати на ціни шляхом формування великих партій продукції та застосування сучасних маркетингових методів і технологій; бути рівноправними партнерами в конкурентному ринковому середовищі.

3. Необхідно приділяти особливу увагу розвитку кооперативного руху в Україні та, відповідно, кооперативно-просвітній діяльності, тобто необхідно піднімати рівень обізнаності населення про кооперацію.

Існує потреба створення професійного менеджменту в підтримку кооперативних цінностей та принципів. Тому пропонуємо розробити новий курс лекцій «Кооперативний менеджмент в АПК» та ввести його в освітню програму аграрних університетів окремою дисципліною, підтримуючи програми розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

Література

1. <http://www.pzv.net.ua/?nid=news%7C204>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 219-р від 11.02.2009 р. «Про затвердження плану організаційних заходів щодо сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та забезпечення доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринок аграрної продукції» // Урядовий кур'єр. – 13.02.2009.
3. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації : навч. посіб. для студ. вищ. аграр. закл. освіти I–IV рівнів акредитації / [В. В. Зіновчук, Л. В. Молдаван, В. Б. Моссаковський та ін.] ; за ред. В. В. Зіновчука. – К. : Вища освіта, 2001. – 463 с.

Надійшла 11.04.2011

УДК 658.011.12

І. В. ПІХУР

Хмельницький інститут соціальних технологій Відкритого університету розвитку людини «Україна»

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто та проаналізовано конкурентний потенціал українських підприємств, показники економічного зростання ВВП та промисловості України і частку товарів машинобудівних підприємств у структурі зовнішньої торгівлі.

Competition potential of the Ukrainian enterprises, indexes of the economy growing of GDP and industry of Ukraine and part of commodities of machine-building enterprises, is considered and analysed in the pattern of trade.

Ключові слова: машинобудування, конкурентоспроможність, нестабільне середовище, цільовий ринок.

Вступ. Сучасна ринкова економіка України формується та розвивається одночасно із загостренням конкурентної боротьби у світі, яка з кожним роком набуває більш глобальних масштабів. За таких умов можливості стабільного економічного зростання як в цілому економіки України, так й окремого товаровиробника багато в чому залежать від ефективного вирішення такого питання, як підвищення рівня конкурентоспроможності кожного із суб'єктів господарювання.

Успішне функціонування національної економіки у складному та динамічному ринковому просторі вимагає перегляду концептуального підходу до управління конкурентоспроможністю підприємствами провідних галузей, зокрема мобілізації зусиль з адаптації систем управління та комплексного використання власного конкурентного потенціалу.

Перед керівництвом постає завдання пошуку стратегічних можливостей та формування нових стійких конкурентних переваг, які в подальшому дозволять виявляти та реалізовувати невикористані резерви конкурентоспроможності підприємства.

Саме тому дослідження та оцінка, пошук шляхів формування та розвитку конкурентоспроможності підприємств на шляху ринкових трансформаційних перетворень є досить актуальним завданням, яке потребує нагального вирішення.